

## NÅGRA ANTECKNINGAR OM »SMÖJNING».

AV

LOUISE HAGBERG.

I Nordiska Museets publikationer<sup>1)</sup> har Hammarstedt flerstädes behandlat den gamla fornleden att vid vissa sjukdomar företrädesvis hos barn såsom vid ältan och engelska sjukan — draga eller träda det sjuka barnet igenom öppningar i olika slags föremål. I anslutning till dessa undersökningar fogas nu härnedan en kort redogörelse för några under senare år erhållna meddelanden om dylika bruk jämte en del jämförande uppgifter ifrån andra länder.

Ovannämnda sed, för vilken Hammarstedt använder termen smöja, har varit vida spridd såväl inom som utom vårt lands gränser, och mångfaldiga äro de former under vilken den uppträtt. De öppningar, genom vilka en sjuk brukade dragas, kunde vara av mångahanda slag. Redan hos de gamle indierna, hos vilka även smöjningsriter förekommit, ansågs det såsom synnerligen lyckosamt att kunna krypa igenom en i ett träd befintlig remna. En hos oss och särskilt i Småland förekommande form av smöjning har varit att träda barnet genom en kluven och med en grov kil i sär hållet levande träd, varvid

<sup>1)</sup> »Behandling för engelska sjukan på 1850-talet» och »Om Smöjning och därmed befryndade bruk» i Meddelanden från Samfundet för Nordiska Museets främjande 1890 s. 30 o. f. och 1891 s. 34 o. f. — Svensk Fornetro och Folksed i bild och ord. I. Stockholm 1920 s. 30 o. f.

<sup>2)</sup> Nedanstående förkortningar ha använts: N.M. = Nordiska Museets arkiv, P.B. = P. Bartels. »Durchziehkur in Winkel a. Rhein» i Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde, Jahrg. 25. Berlin 1913. W.W. = G. O. Hylden-Cavallius: Wärend och Wirdarne. Stockholm 1864. Hohnboe: Eet overtroisk Middel, Vid. Selsk., Krist. 1864. Bellschau = E. Bellschau, »Ueber Zaubermedizin» i Kärntner Südmarkkalender, Klagenfurt 1921.; Brand = J. B. Brand »Popular Antiquities». Ed. Ellis, London 1906; Broberg = J. V. Broberg. »Bidrag från vår folkmedecins vidskepelse». Stockholm 1878.; L.D. = fru Linnea Danér, Nydala, Vrigstad; L.J. = folkskoleläraren Levi Johansson, Orrskog; A.O. = hr Arnold Olsson, Stenshult, Slussen; E.O. = fröken Ella Ohlson, Kiruna; S.O.P. = f. lantbrukaren S. G. Petersson, Pellemåla, Wissefjärda, K.S. = K. Schiller, Zum Thier-und Kräuterbuche des mecklenburgischen Volkes. H. 3. Schwerin 1864.

asp, ek eller flygrönn använts. Enligt ett i dagarna erhållet meddelande från Hångers sn därstädes brukade man med träklubba och tråkilar klyva ett växande träd nere vid roten, så att en öppning uppstod tvärs igenom trädet. Nio stycken kilar av olika storlek medfördes av vilka den minsta slogs in nere vid jorden, därefter togs den näst minsta och så undan för undan, tills man tog den största, som var så stor, att barnet sedan kunde föras igenom öppningen. Järn eller stål fick ej användas, ty då förlorade kuren sin verkan. Ceremonien skulle under tystnad utföras en torsdags eller söndags morgon före dagningen av tvenne syskon, helst tvillingar och av motsatt kön till barnet. När det var gjort, borttogos alla kilarna, så att trädet kunde återtaga sin naturliga ställning, och nedgrävdes omsorgsfullt. Växte trädet sedan, var det ett säkert tecken till barnets tillfrisknande. En för smjöjning sålunda använd asp stod för omkring trettio år sedan å hemmanet Drakaryds ägor genom vilket en nu levande bonde, blivit tagen, såsom barn.

Många sådana träd ha funnits där i Finvedstrakten (S. P.) Enligt Hylthén—Cavallius, som anför samma sed ifrån Wärend, (W. W. I s. 400) skulle trädet efteråt bindas om med vidjor, för att såret måtte gro igen. Dragning genom en kluven ask kunde hjälpa även för annat än barnsjukdomar. I Småland sades det nämligen, att när den ene av två äkta makar blivit »förgjord», så att hågen vänts till någon annan, så skulle den andra för att omintetgöra trolldomen dras igenom en kluven på rot växande asp. Sedan skulle de bli sams igen. (L. D.) På samma sätt omförmäles att mjältsjuka, eller förgörning av skogssnuvan plögade botas medelst dragning genom »klovan» på en ek. (W. W. I s. 280).

»Träddragning» för ris skedde i Ångermanland genom att klyva stammen på en växande ungbjörk, kila isär den och så föra barnet igenom den tre torsdagskvällar å rad. (N. M. L. J.) Liknande bruk ha även förekommit i England, där trädandet av barn behäftade med engelska sjukan eller med bräck säges vara en mycket gammal och utbredd folklig vidskepelse, varvid asken, vilken sedan uråldriga tider där tillskrivits en viss mystisk kraft, företrädesvis synes ha kommit till användning. Träden klövos då de voro unga och böjliga, och höllos öppna medelst kilar, under det att de sjuka barnen nakna drogos igenom öppningen. Ibland lämnades träden att växa igen av sig själva, ibland spikades de igen eller ock stoppades de igen med lera och bundos omsorgsfullt om. I början av 1800-talet stod nära

Selbourne en rad askar, vilka av ärren och fogarne längs sidorna tydligt visade, att de i äldre tider hade blivit kluvna. På ett sådant träd fick ej en enda gren röras, ty det troddes, att patientens liv berodde på trädets, i samma ögonblick som det höggs ned, så — hur

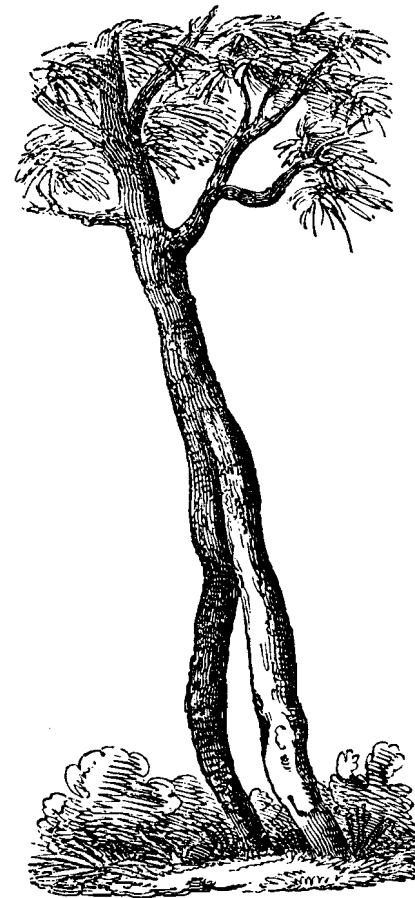


Fig. 1. Kluven ask, Shirley Heats. Warwickshire, England.

långt borta den botade än måtte befinna sig — återvände bräcket genast, och kallbrand stötte till.

En person, som på 1700-talet tvenne gånger var vittne till en dylik ceremoni, beskriver den sålunda. »En ung ask valdes ut för ändamålet och klövs på längden omkr. 5 engelska fot. Remnan hölls öppen av min trädgårdsmästare, under det att den som var med barnet,

och som hade klätt av det naket, drog det trenne gånger genom trädet med huvudet först. Genast ceremonien var över, bands det skadade trädet om med segelgarn, och så snart trädet vuxit ihop igen, skulle barnet vara botat. Det ena barnet led av engelska sjukan och det andra av bräck. Fortsatte remnan att gapa blev kuren troddes det utan verkan.»

Denna ceremoni ansågs dock icke alltid tillfyllest, utan skulle barnet även tre mornar å rad tvättas i daggen från trollträdet löv. (Brand. III:s. 287 o. f.)

I Hone's Every-Day Book (London 1837 III s. 466) finnes en efter den engelska tidskriften »Gentleman's Magazine» för år 1804 återgiven avbildning av en kluven ask, fig. 1. Den övre delen av en medelst ett verktyg huggen remna har gått ihop, den nedre delen är däremot ännu öppen. Trädet, som år 1804 var friskt och grönskande, stod bredvid en mans stuga, vilkens lille son år 1791 hade dragits igenom dess stam för bräck och blivit botad. Det förefaller således, som om ej hela remnan behövde växa ihop för att patienten skulle bli frisk, då den efter så många år ännu ej hade gått helt igen. Å bilden ser det ut som om trädet i likhet med det från Hånger omnämnda hade kluvits ända ned till marken, så att jorden bildat bas.

Ännu vid början av detta århundrade har man i Tyskland brukat att klyva än ett ungt fruktträd, och än blott ett vildskott av ett dylikt. Efter dragningen som försiggått vid middagstiden har trädet omsorgsfullt förbundits. (P. B. s. 288 o. f.). Ett liknande förfarande rekommenderades av den på trehundralet i Konstantinopel levande läkaren Marcellus Burdigalensis, vilken för bräck hos barn föreskrev dragning genom ett kluvet körsbärsträd, varefter trädet skulle hopklämmas och förbindas med oxgödsel och andra förbandsmedel. Ju fortare trädets ärr läktes, desto fortare skulle ock bräcket botas (K. S.).

Från Orust i Bohuslän berättar en åttioåttå års gammal gumma, att man där brukat träda barn som ledo av »madlea», (vilket där säges vara den vanliga benämningen på engelska sjukan), genom ett kluvet träd. Men skulle detta då vara en »vindfälla» (omkullblåst träd) och hälst ett alträd. När ett träd blåst omkull, händer det nämligen ofta, att det klyver sig uppigenom, så att en stor springa eller öppning uppstår (A. O.).

I Uppland och Södermanland har man brukat att draga sjuka barn genom s. k. vårbundna träd d. v. s. träd som delat sig och sedan vuxit

ihop igen, så att det i stammen eller grenarna bildas en så pass stor öppning att ett barn kan dragas igenom. Vilket trädslag som helst kan användas, blott det vuxit på sagda sätt, i ovannämnda landskap synas emellertid härvid björken mest ha kommit till användning. Från Tuna socken i Uppland föreligger den uppgiften att för barn födda på vintern skulle björk användas och för dem som voro födda på sommaren gran.

I Rasbo ej långt från Uppsala belägna socken fick jag vid en studieresa häromåret höra talas om flera »vålbundna» träd. Många av dessa hade tyvärr redan skattat åt förgängelsen, en del nedsågade eller nedhuggna, ehuru man ju i allmänhet ej gärna våldför sig på ett dylikt träd, vanligen får det stå till dess det, såsom man uttryckte sig, »dimper av sig självt», ty vålbundna träd äro heliga, och den som fäller eller åverkar ett sådant drabbas av farliga sjukdomar. Från Östergötland berättas om en man, som tyckte, att vidskepelse bedrevs med den här avbildade botemedelstallen i Hycklinge pl. X, fig. 1, och att han ämnade att hugga ned densamma, men han blev sjuk och fick fullt med blåsor i händerna. Han slutade därför upp medan han var något så när helskinnad. »Dä ä' sådan stor makt i trät», sades det. Ännu år 1912 fanns tallen vid Botolfs Brink kvar med tydliga spår efter huggen, och troligen står den där än. (N. M.-S. Erixon). Att hugga ned och flytta ett sådant träd är ej heller rådligt, ty då förlorar det sin kraft. Man berättar, att det i Tuna sn i Uppland, skall ha funnits ett beryktat »vårbundet träd», en björk, till vilken folk kom från när och fjärran för att söka bot för sjuka barn. Så kom där en ny ägare till stället där trädet stod. Han lät såga av och ställa upp det på sin gård. Men sedan var det, som om trädet ej mera skulle haft samma kraft som förut. Väl kom man fortfarande dit med sjuka barn, men det ville ej längre hjälpa. Tack vare denna åsikt om dylika träds helighet ha många av dem blivit bevarade intill våra dagar. Ej långt från varandra funnos sålunda vid tiden för mitt besök (år 1918) tvenne »vålbundna träd», ett par björkar, vilka alltjämt påstodos vara i bruk, för en sex sju år sedan hade man särskilt varit vittne därtill. Men som dylika kurer numera betraktas såsom vidskepelse, ske väl besöken i allra största hemlighet. Däremot var det ej svårt att komma till tals med personer, vilka biträtt vid sådana tillfällen, och med synnerligt välvilligt tillmötesgående var man mig även behjälplig med att i bild föreviga den försvinnande fornseten.

Medelst dragning genom vålbundna träd botade man i Rasbo barn som voro »vålbundna». Sådana barn kunna föröfrigt vara friska, men visa benägenhet att hålla benen i kors och kunna ej gå. Det kunna de visserligen inte heller vid engelska sjukan, men det är inte detsamma, påstods det, ty även om de bli bra från den sjukan, kunna de i alla fall inte gå, om de äro vålbundna.

I trädet från Rasbo, pl. IX, är hålet så stort, att ett fem till sex års barn kan trädas igenom detsamma. För några år sedan voro en torpare och hans hustru dit med sin tre till fyra år gamla flicka. Fadern stod då på ena sidan om trädet och trädde och modern på den andra och tog emot. Vid genomträdandet, som skall ske vid solnedgången tre gånger motsols och tre torsdagar å rad går det vidare så till, att den, som står och tar emot barnet för varje gång frågar varför den andre trär igenom trädet, varpå denne svarar: »Därför att flickan (eller gossen) är vålbunden.» I den närbelägna Tuna socken där man ännu drog för omkring tjugu år sedan, skulle barnet därtill nämnas vid namn. Är det en gosse, går det från höger, och är det en flicka från vänster. Barnet drogs påklätt, men ett stycke av linnet eller en rispa av dess kläder skulle bindas om en kvist på trädet. I det här avbildade trädet satt för ej så länge sedan en mängd bandrester i olika färger, men ursprungligen torde det ha varit hela linnet eller skjortan som sista kvällen lämnades kvar. I närheten av Gnesta i Sörmland fanns för omkring en 25 à 30 år sedan tvenne dylika björkar, genom vilka man brukade draga barn för engelska sjukan, och av vilka det ena ännu står kvar. Barnet drogs där i blotta linnet, vilket sedan omknöts den gren som förband den egentliga grenen med stammen, där det fick hänga till dess det föll sönder. (N. M.) På Rönninge gård (Sörml.) har invid sjön Flaten förr funnits en »vålbunden säl», vid vilken det på 1880-talet brukade ligga fullt med uppruttna klädesplagg, och ännu år 1895 iaktogs där en stor trashög. Genom ett stort hål i stammen togos barn igenom trädet första torsdagen i ny, varvid de trädde med huvudet mot öster trenne gånger kring trädet och så in igen, varefter barnets linne eller skjorta kastades vid trädet. I Nordiska museets ägo finns en liten barnskjorta (avbildad i Hammarstedts »Fornetro etc.» sid. 31.), som blivit funnen vid ett vårbundet träd i Odensvi, Småland, kvarlämnad av en torpare, som där dragit sin dotter för skärvan. Men olycklig den som till äventyrs tog och nyttjade ett sålunda kvarlämnat plagg, den riskerade att få sjukdomen på sig.

Ibland grävdes linnet ned invid trädet, så har t. ex. skett vid den åtminstone för några år sedan i Enhörna i Södermanland befintliga »kluvna tallen» eller »trolltallen». Istället för en rispa av kläderna kunde man även i Rasbo invid trädet lägga ett enkronasmynt.

I Ångermanland ha »valbönne tren» varit mycket vanliga och där intill senaste tid begagnats. Vanligen är det en »klok gumma», som med tillhjälp av barnets far eller mor sköter om dragningen, för »valbönnen rise» tre torsdagar i nedan. Gumman skall ha en slant så att hon tackar, vilket den som beställt dragningen däremot ej får göra. Där ett sådant »valbönnet tre» funnits har man kommit med massor av barn även från långt avlägsna håll och det ej blott från landsbygden. Och bra ha de små patienterna blivit, en medelålders hustru i Mo sn, säger sig kunna sitta hela dagen och berätta om barn som blivit botade vid ett enda sådant träd. När man går för att draga ett barn, bör den som skall draga bära det till trädet, och sedan skall medhjälparen bära det tillbaka. Under vägen får man ej yttra något. Först läser man Fader vår, och så skickar man barnet tre gånger genom hålet i trädet och säger: »Jag drager dig en valbönnen man (kvinna), det gör jag i Jesu namn.» Den som hjälper till står på andra sidan och tager emot barnet, drar det runt om stammen och så tillbaka till den som sänder det igenom. Så drages barnet nio gånger på samma sida om stammen, varefter välsignelsen läses. Detta sker tre torsdagar i nedan, men andra torsdagen skall barnet dragas omkring andra sidan av stammen och så tredje gången liksom den första, så att det blir anvalt (varannan gång). »Det blir liksom trianglar». Efter den sista dragningen kastas en slant, några knappnålar, litet av barnets hår eller litet aska inunder hålet där dragningen skett.

Mycket vanligt har också varit att taga loss de naturbildade grenöglorna och begagna dem vid kurer i hemmen, varvid man ju ständigt hade dem till hands och de blevo lättare tillgängliga för flera.

Även när ett träd stod på rot och hade en gren, som vuxit ned i marken, kunde man träda barnet som alltid skulle trädas med huvudet först och från söder och till norr. Trädningen skulle ske långsamt, så att man därunder kunde läsa hela »Fader vår» baklänges.

Det är inte alltid som ett träd klyver sig, när det blåser omkull, men i så fall bruka rötterna stå upp ur jorden i form av bågar, och då har man även kunnat träda barnet igenom dessa. (A. O.)

Denna art av trädsmjning har i Medelpad kallats att »rottra»

(N. M.-L. J.) I Dalarna har smöjning under roten på ett växande träd med marken såsom bas varit ett mycket anlitat sätt. Vanligen är det tall eller gran som användes och trädet kallas understundom »vårdträd». (N. M. N. Keyland). I Hvetlanda i Småland skedde »barndragning» genom vilket träd som helst, endast tvenne av dess rötter sköto upp, så att barnet kunde dras igenom. (L. D.). Ibland, såsom i Östergötland, grävdes en särskild fördjupning under roten (N. M.).

Att dra det sjuka barnet under en uppåt krökt trädrot med grävd grop under brukar i Medelpad benämnas »jorddragning», varvid hålet ofta grävts under en gran- eller enrot. I en socken i detta landskap fanns år 1914 en gran med ena rotbenet uppvuxet över marken, och titt och ofta sågos gummor gå dit med sina barn för att »joldra» dem (N. M.-L. J.). Ibland kunde man även sätta en trädrot, vilken vuxit i knut med en så pass stor ögla att ett barn kunde trädas igenom, över ett genom en jordkulle grävt hål. Jorddragning kan även gå så till, att man gräver ett hål eller en kanal i riktning öster och väster genom en tuva, en jordbacke, jordkulle, i en dikeskant eller under en jordfast sten.

I Medelpad där följande läsning: »Jag jorddrar (Per) i Guds Faders, Sonens och den helige Andes namn», har brukats, säges det, att sjukdomen går tillbaka till de underjordiska, och därför brukade man samtidigt offra åt dem. När gropen grävts färdig, korsades den med stål, så att de onda makterna ej skulle kunna skada och därpå lämnades en silverslant i jorden till lösen för gropen. Man skulle säga ifrån åt de underjordiska, att man köpte gropen av dem (N. M.-L. J.). I Mo i Ångermanland brukar gumman, som jorddrar, använda följande formel: »Herre, här har du en krumpen man, läk honom så gott du kan» (N. M.-E. O.). Tid efter annan ser man i tidningarna notiser om att dylik »vidskepelse» å olika ställen ägt rum. Så berättar en brevskrivare till Stockholmstidningen för den 26/10 1913 om huru han då för någon tid sedan vid färd över Ångermanälven varit vittne till jorddragning vid »torsdagsbryggan» vid Lo. Torsdagarna voro ångbåtarna överfulla med mödrar, vilka kommo från alla håll med sina barn för att låta dem av en äldre kvinna dragas genom en liten jordtunnel, och vilket troddes ha till resultat att inga sjukdomar mera skulle få makt med barnen. Enligt andra från Ångermanland stammande uppgifter från åren 1911—12 var det där då mycket vanligt att med 5—6 månaders gamla barn gå

till en klok gumma för att hon skulle dra dem »genom jola», på det att barnen måtte undgå smittosamma sjukdomar (N. M.-L. J.). Man har även brukat skära upp en torva, så att bägge ändar fasthånga vid marken, och under den draga barnet. Om vintern, då man inte har kunnat jorddra ute, har man pläгат ta in torv och bygga upp den, så att det blir ett hål i mitten (N. M.-E. O.), eller också har jorddragningen kunnat ske genom helt andra föremål, såsom exempelvis i Jämtland, där man om vintern brukat dra genom glugg och sele.

På ungefär enahanda sätt har man brukat bota »skärvan» i Hånger, i det att norr om gården en grön torva, ungefär 60 cm. bred lossades och lyftes upp, så att det blev en öppning så pass stor, att barnet kunde dragas därigenom. För varje gång barnet drogs skulle man spotta. Torvan skulle sedan nedläggas i sitt förra läge och tilltrampas. Växte gräset sedan lika som förut på torvan, blev barnet friskt, men torkade eller visnade gräset, var botemedlet förfelat. (S. P.) Även i Sörmland skulle en jordtorva uppskärvas norr om boningshuset, och efter dragningen skulle linnet lämnas kvar. I Östergötland skulle dragningen försiggå under en på kyrkogården uppskuren jordtorva. Smöjning genom gravar har även varit vanlig. Många äro sålunda de som botats efter att ha dragits genom »Jemmenhögs konungagrav»<sup>1)</sup> i Gällaryds sn., Småland. På valborgsmässan, innan det blev dager, brukade förr i tiden en mängd sjuka — både stora och små dragas genom nämnda konungagrav, varvid jord kastades undan så pass, att en människa kunde dragas igenom. En nu levande kvinna förtäljer om hurusom hennes lilla syster där blivit dragen för »dösjukan» (tvinsot). Visserligen hjälpte inte kuren den gången, ty flickan dog, men »hon skulle väl dö och därför dog hon». (L. D.).

Även i Norge har jorddragning varit vanlig. I en av sina folk-livsskildringar »En signekjærring» talar Asbjørnsen om en karing som brukade smöja under torv. »De har sendt bud efter mig», säger hon »för en unge, som har bare troldsvek: da er det ingen sak, jeg skal føre ham rangsøles under en græstorvstrimmel, saa blir han til folk». (Meddelat av konservator K. Visted, Kristiania).

Intressanta tidiga omnämnanden om jorddragning påträffas i me-

<sup>1)</sup> »Jemmen» säger befolkningen i stället för igenom. Med Jemmenhögs menas alltså en hög som det dras igenom. Till följd av flitigt dragande, har nämnda hög under årens lopp ansenligt förminskats.

deltidens katolska botböcker. I Wasserschlebens »Bussordnungen» (s. 597) och professor E. Friedbergs innehållsrika lilla skrift: »Aus Deutschen Bussbüchern», (s. 28 och 41), finnes utdrag ut botböcker från 8:de årh. och 12 årh. (Poenit. Pseudo Theodori och Corrector Burchardi), där föreskrifter lämnas för botgöring vid vissa utslag av arg hedendom. Så förbjudas mödrar bland annat att med sjuka barn krypa genom i jorden grävda hål och därefter tillsluta öppningen med törnen, för vilken förseelse boten var 40 dagars fasta vid vatten och bröd.

I Frankrike och England har man ännu bruket att smöja genom en med ett större hål genomborrad sten, och anser Hammarstedt, att denna smöjningsform ursprungligen stått i samband med stenålderns forngravar, där en av sidostenarna är genombruten med en rund öppning. Krypandet igenom »Tolmen» eller genomborrade stenar var en druidisk ceremoni, som utövats ända bort i Ostindien. Från Marden i England omtalas en sten, genom vilken många personer skola ha krupit för smärtor i rygg och lemmar och massor av barn ha dragits för engelska sjukan, (Brand III, s. 293). Något liknande anföres i en nyligen i Österrike publicerad uppsats. För ännu 25 år sedan fanns i Gurkerdomen i Kärnten i kryptan bakom och jäms med den heliga Hemmas altarbord därstädes en kanalformig öppning, genom vilka havande kvinnor plägade krypa för att få en lätt förlösning. Som öppningen emellertid var ganska trång, fastnade en gång en kvinna i densamma så att muren måste rivs upp, varefter öppningen murades igen. (Bellschau s. 81, 82.).

Förutom redan anförda, i Sverige brukade sätt för smöjning, har därjämte ännu en mängd andra former förekommit, såsom trädande genom hästselar, skaklor, vävstolar, benställningen på en tolvslästol, gärdsgårdar, hässjestänger, grindhål, fönster, husgluggar, pinnarna i en stege, kittelhandtag, likbårar, granhärvor, spinnrockssnören o. s. v. (N. M.) Det smöjdes även under tända ljus, varvid barnet sju gånger fördes genom en av sju ljus, två stolskarvar och golvet bildad öppning (Broberg s. 9). I vissa delar av Norge ha mödrarna brukat träda sina barn igenom en till hälften igenknäppt »prästekjole». För att slippa att jämt föra prästkappan med sig brukar prästen ofta ha den hängandes på en gård i närheten av annexkyrkan, och har då den medlidsamme gårdsägaren brukat lämna sjuka barns mödrar tillfälle till att på dylikt sätt begagna kappan. (Holmboe s. 122.).

Denna art av smöjning erinrar om det i andra länder rådande bruket att såväl vid hälso- som adoptionsriter draga genom en skjorta eller dylikt.

En i England egendomlig form för smöjning har varit, att det nyfödda barnet den dag det döptes drogs genom en så kallad »groaning cheese» (barnsängsost). När barnet var fött, skars ett hål ut i mitten av osten, vilken sedan gradvis formades till en slags stor ring, genom vilket barnet drogs den dag det kristnades. (Brand. II, s. 71, III s. 293).

Ofta är smöjningsformen beroende på den gamla regeln, att där man fått sot skall man även söka bot, och därför blir botemedlet ofta beroende på vad slags ris eller skäver det är fråga om. Vanligen säges orsaken till valbönnen rise, valbundenhet eller engelska sjukan o. s. v. bero på någon oförsiktighet från moderns sida under havandeskapet, varigenom något blivit bundet, som endast kan lösas upp genom att det sjuka barnet drages genom ett hål. Vid dragning genom en hästsele brukade den som skickade barnet igenom säga: »här kommer en valbunden man (kvinna)», och den som tog emot svarade: »lös honom (henne) i Jesu namn» (N. M.-E. O.). »Jordbundet» hade barnet blivit, om modern, när hon gått med det, råkat till att krypa genom en gärdsgård, och då hjälpte intet annat än jorddragning under en trädrot. Kan modern till ett valbundet barn erinra sig, att hon under omnämnda tid klivit genom ett par skacklar, skall hon resa upp skacklorna och draga barnet igenom dem, så blir det botat. På samma sätt om hon krupit under en vävstol. Farligt är det även för henne att då krypa genom en hage, gå genom ett hästtom (ställe där en häst har tumlat) eller se ned i en öppen grav. Ofta har sjukdomen förorsakats därutav att modern under havandeskapet, särskilt vid besök i kyrkan, suttit och hållit benen i kors. Valbundet kan barnet även bli, om faddrarna suttit på så vis, när de handskats med detsamma före dopet. Hade en havande kvinna »råkat ut» vid ett träd, fick barnet trädskärven, som botades genom dragning genom ett klivet träd. När man i Hånger ville bota ledsjärvar, brukade man taga barnet mellan spjälarna på en stängd grind eller led som gick upp mot norr, och varigenom både lik och brudprocessioner brukade passera, i en sådan grind bodde enligt folktron mystiska väsen. Under tystnad skulle barnet trenne gånger tagas genom, över och under ledet, varvid det för varje gång skulle spottas.

Om den egentliga innebörden i omskrivna sed ha många och stri-

diga åsikter gjort sig gällande, men vad som här anförts torde ge stöd åt den uppfattningen, att smöjningen ursprungligen avsett en renings- och magisk—symbolisk födelseakt. Av ovanstående exempel torde nämligen framgå, att vid all smöjning avseende mindre fästs vid föremålets art, utan att den egentliga riten bestått i krypan- det eller trädandet genom den i föremålet befintliga öppningen. Na- ket skulle barnet dragas genom trädet för att sjukdomen skulle av- skrapas och överföras på detsamma, eller och överflyttades den för- medelst det av barnet burna linnen, och den som tilläventyrs åverkade ett dylikt träd eller begagnade ett sådant plagg, riskerade att på sig få sjukdomen överförd. När det onda överflyttades på det kluvna trädet eller den uppskurna jorden, tillfrisknade den som dragits i samma mån som den sålunda tillfogade skadan läktes. Barnet drogs ursprungligen naket såsom det framkommer ur moderlivet, och enligt den vid all smöjning rådande regeln skulle trädandet alltid ske med huvudet först. Vid den symboliska födelseakten biträdde vanligen föräldrarna, eller utfördes, såsom vid jorddragningen, ceremonin av en äldre kvinna, för så vitt ej modren själv kröp med barnet genom det i jorden grävda hålet.